

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

**IOAN MOLDOVAN, PREOTUL MARTIR AL UIOAREI DE
SUS DIN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1848-1849 DIN
TRANSILVANIA**

**Ioan Moldovan, the Martyred Priest of Upper Uioara During the
Revolution of 1848-1849 in Transylvania**

**Nicolae Dumbrăvescu
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia**

Abstract: *In this article I intend to bring in the attention of historians some aspects of the life and work of the martyred priest Ioan Moldovan from Upper Uioara. He saw the light of day in a family of serfs in Sânt Paul. He perfected his studies in Târgu-Mureș, Cluj and Blaj. After completion of his theological studies, Ioan Moldovan is appointed priest in Upper Uioara and he remained there during the outburst of the 1848-1849 revolution in Transylvania. During the revolution, he was executed by a Hungarian officer, at the order of his godfather, Fejer Janos.*

Keywords: martyr priest, revolution, advisor for tribunes, Upper Uioara.

În timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, cele două biserici românești, prin episcopii, protopopii și mai cu seamă preoții care le reprezentau, fără deosebire de confesiune, au fost mereu în fruntea mulțimilor. Din această poziție fruntașă a preoțimii transilvănene, s-au născut cunoscutele versuri ale poetului Andrei Mureșanu: „*Preoți cu crucea-n frunte, căci oastea e creștină*”, iar curajul lor în luptă l-a determinat pe colonelul maghiar Kemeny Farkas să exclame „*Dracu să se mai bată cu popii*”.¹

Versurile rostite de poetul Andrei Mureșanu, cât și exclamația colonelului maghiar Kemeny Farkas, caracterizează foarte bine atât preoții greco-catolici, cât și cei ortodocși, care s-au pus în fruntea poporului ocupând funcțiile de prefecti sau viceprefecti ai legiunilor românești constituite în toamna anului 1848 din inițiativa lui Simion Bărnuțiu,² după modelul de organizare roman, prin care românii transilvăneni încercau și mai mult să își legitimeze originea latină și vechimea în spațiul intracarpatic, cât și pe acei preoți care din diverse motive nu au luptat efectiv cu sabia în mână, însă, au fost de multe ori

¹ Gelu Neamțu, „*Religia Română în Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2010, p. 47; Idem, „Din martiriul bisericii greco-catolice în timpul revoluției de la 1848-1849”, în volumul *1848. Blajul și amintirea revoluției*, coordonat de Ioan Chindriș, Blaj, 1998, p. 292.

² Nicolae Iorga, *Historie des Roumains de Transilvanie et Hongarie*, volum II, București, 1915, p. 302.

sfetnici buni ai prefectșilor, viceprefectșilor și ai întregului popor din comunitatea pe care o păstoreau în general.

Un astfel de preot sfătuitor al tribunilor a fost Ioan Moldovan, cel care păstorea, în timpul Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania, parohia Uioarei de Sus. Cu siguranță, și el ar fi dorit să i-a parte activă la revoluție, însă, problemele familiale cu care se confrunta la acel moment (fiind văduv și cu doi copii mici), nu i-au permis să facă acest lucru, așa cum a făcut-o fratele său mai mic, Vasile Moldovan, prefectul Legiunii a III-a de Câmpie.

Ioan Moldovan preotul din Uioara de Sus, a fost originar dintr-o familie numeroasă de țărani iobagi veniți din Moldova pe moșia contelui Ignățiu Haller. Din relatările care s-au păstrat pe cale orală, din generație în generație, aflăm că înaintașii lui proveneau dintr-o familie de boieri moldoveni, care, în timpul lui Mihai Racoviță, au fost nevoiți să părăsească Iașul, pribegind în Transilvania. Aceste evenimente se pare că au avut loc în jurul anului 1717.³

Căzuți în dizgrația domnitorului moldovean, și din dorința de a-și păzi cu orice preț capetele de securea călăului, cei patru fii de boier: Macarie, Nichifor, Toader și Vasile, în pragul nopții, după ce și-au așezat avutul pe spatele cailor, au pornit pe cărări numai de ei știute, ferindu-se de iscoade și poteri, și prin munți au ajuns în Transilvania. Cei patru frați se stabilesc în Meheșul de Câmpie unde îl vor cunoaște pe nobilul Haller Ignățiu, cel care l-a adus pe Macarie în localitatea Sânpaul și l-a numit administrator peste moșia sa. Din căsătoria cu Maria, Macarie a avut un fiu cu numele Vasile și o fiică, pe nume Catrina. Deși, la început, situația materială a familiei Moldovan era foarte bună, totuși, treptat, ea decade, fapt ce a făcut ca fiii săi să ajungă slujbași ai nobilului maghiar.⁴ În consecință, cel de-al doilea fiu al lui Vasile, Nichifor, sau Chifor, așa cum i se mai spunea, a rămas iobag pe moșia grofului din Sânpaul. Nichifor, tatăl lui Ioan Moldovan, pentru a păstra vie amintirea originilor sale, și-a luat numele de Moldovan.⁵

Rămas la vatra părintească din Sânpaul, Nichifor se căsătorește în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, cu Teodora fiica iobagului Costea.⁶ În scurt timp, familia Teodorei și a lui Nichifor Moldovan, a devenit numeroasă întrucât ei au avut 17 copii, însă condițiile grele de trai și lipsa de igienă care era prezentă la majoritatea familiilor de țărani

³ Paul Abrudan, *Prefectul pașoptist Vasile Moldovan*, București, Editura Militară, 1970, p. 11.

⁴ *Ibidem*, p. 12.

⁵ *Ibidem*, p. 13.

⁶ *Ibidem*, p. 14.

iobagi din Transilvania, au contribuit din plin la decesul a șapte copii ai soților Moldovan, la vârste foarte fragede. Astfel, au ajuns să se căsătorească șapte fete (Sîia, Sofia, Gligeria, Maria, Tina, Axinia și Gatiția) și trei băieți (Ioan, Isaia și Vasile).

Pentru a putea hrăni și îmbrăca o familie numeroasă, așa cum devenise a lor, soții Moldovan încep să facă negoț cu cereale, din care obțin câștiguri bune, în special în timpul foametei dintre anii 1816-1817, când bucatele aveau un preț fabulos, după cum amintește Isaia Moldovan în memoriile sale: „*Îmi spunea tatăl meu că ducea într-o joi zi de târg la Mureș-Vaşarhei, decât 2 saci de seară, 8 mierțe și aducea acasă 40 fl. m. c. Mama acasă vindea cu cupa, o cupă un fl. unghuresc*”.⁷

Nichifor Moldovan din dorința de a-i asigura fiului său cel mare Ioan, un trai mai bun și dispunând de o serie de resurse financiare pe care le dobândise în special din negoțul făcut cu cereale, s-a hotărât să-l trimită pe acesta să învețe carte la școala Călugărilor Franciscani din Târgu-Mureș. Ager la învățătură, fiul de iobag din Chirileu s-a făcut remarcat prin rezultate școlare bune, fapt, ce i-a determinat pe părinții săi, să-l trimită la Cluj la Liceul Piaristilor pentru a continua studiile

În toamna anului 1834, îl găsim în rândurile teologilor blăjeni, unde cel mai probabil a locuit împreună cu fratele său mai mic Isaia, care între timp învăța și el în orașul de pe Târnnavă, într-o căsuță modestă a călțunarului Jieu Paleului.⁸

În anul 1838, Ioan Moldovan a absolvit studiile de teologie la Blaj, iar câțiva ani mai târziu primește parohia localității Uioara de Sus. În anul 1846, Ioan Moldovan rămâne văduv, cu doi copii mici, Susana și Alexandru.⁹

Izbucnirea revoluției în primăvara anului 1848, îl găsea pe Ioan Moldovan preot în Uioara de Sus. Este informat despre cele hotărâte la Blaj în primăvara aceluși mare an, de către fratele său mai mic Vasile, care studia teologia în orașul de pe Târnnavă. El a fost unul dintre tineri teologi care au răspândit proclamația lui Aron Pumnul în satele din Câmpia Transilvaniei între care amintim: Uioara de Sus, Noșlac, Bogata, Lechința, Orba, Iclodul Mare, Iclodul Mic, Vaidei, Căpușu, Petea, Șeușa,

⁷ Isaia Moldovan, *Din întâmplările vieții. Note și schițe*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Nicolae Dumbrăvescu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014, p. 2.

⁸ *Ibidem*, p. 7.

⁹ *Ibidem*, p. 19.

Chirileu, Bernadia, Lepindeea, Daia, Lasleu, Solimoșiu, Odrîheiu, Vaidacuta și Tirimia Mare.¹⁰

Ioan Moldovan alături de fratele său Vasile, au ținut în dimineața zilei de 9 aprilie 1848, o cuvântare în curtea bisericii din Uioara de Sus, prin care, îndemnau populația din această localitate să participe la adunarea de la Blaj din Duminica Tomii.¹¹

A luat parte, cel mai probabil, ca toți preoții români transilvăneni, indiferent de confesiune, la adunările de la Blaj din primăvara și toamna anului 1848 însă, fără a ieși în evidență, prin vreun discurs sau vreo acțiune mobilizatoare, așa cum a făcut fratele său Vasile.

Înfrângerile suferite de legiunile românești din Câmpia Transilvaniei și incendierea satelor de către rebelii maghiari, l-au determinat pe Ioan Moldovan să părăsească localitatea Uioara de Sus și să se refugieze în casa preotului reformat din Bucerdea, fost conșcolar cu el la Cluj, lăsându-și fiica în grija nașului său, Fejer Janos fost bucătar al grofului Mikeș împreună cu suma de „300 de zeceri, 100 florini”.¹²

În vara anului 1849, odată cu sfârșitul revoluției, Ioan Moldovan părăsește casa preotului reformat din Bucerdea și merge la Ocele Uioarei pentru a-l ajuta pe nașul său Fejer Janos la seceriș. Aici a mers mai multe zile la secerat de grâu, de unde a fost chemat de servitoarea nașului într-o zi la prânz acasă, fiind executat de un ofițer maghiar după cum aflăm din memoriile fratelui său Isaia Moldovan preot în Chirileu: „Acum, venind secerișul, a venit la nănașul său la Ognel Uioarei, de aici mergea în toată ziua la seceriș și Fejer Janos îi trimetea servitoare amiază. Într-o zi, rețereză mulțime de cătane ungurești, care se opresc în Ognel. Un ofițer e încuartirat la Fejer Janos și poate ca să-i rămână lui suta de fl., a hotărât să piardă pe fratele meu. La amiază nu i-a trimis, ca de altă dată, mâncarea ci a trimis servitoarea să-l cheme acasă. Lucrătorii și alți oameni care lucrau în vecinătate, îl sfătuiau să nu se ducă la Ognel, ca să nu i se întâmple ceva, el însă totuși s-a dus. A prânzit cu ofițerul și după prânz a vrut să își taie tabac. Ofițerul i-a zis: „Nu mai tăia tabac, că nu mai ai lipsă de el; vino cu mine” și luându-l, doi soldați l-au dus la marginea Mureșului și l-au pușcat. Fejer Janos n-a intervenit n-a protestat, copila a plâns s-a bocit, însă toate în zadar. Așa i-a fost sfârșitul”.¹³

Prin urmare, observăm faptul că Ioan Moldovan a fost executat fără a avea vreo vină și fără a fi judecat de un tribunal de sânge, singura

¹⁰ Vasile Moldovan, *Memorii din 1848-49*, Brașov, Tipografia A. Mureșianu, 1895, pp. 14-18.

¹¹ *Ibidem*, p. 14.

¹² Isaia Moldovan, *Din întâmplările vieții*, p. 77.

¹³ *Ibidem*.

vină fiind, precum aprecia George Barițiu în cazul lui Vasile Pop că „*ținea și el la propaganda națională și învățase la școale, știa carte, ceea ce încă trecea de crimă în ochii tovarășilor*”.¹⁴ Cel mai probabil, la baza deciziei de executare a lui Ioan Moldovan a fost dorința nașului său de a păstra suma de bani pe care o primise de la acesta în momentul refugierii sale în toamna anului 1848.¹⁵

Cazul executării preotului din Uioara de Sus, Ioan Moldovan, nu este unul singular în cadrul evenimentelor revoluționare din anii 1848-1849, mulți preoți fiind executați de către autoritățile maghiare fără a se face vinovați de ceva și de multe ori fără a fi judecați în prealabil. Astfel, până în prezent se cunosc biografiile celor mai importanți preoți executați în timpul revoluției, (Ioan Bucur Pop,¹⁶ Vasile Turcu¹⁷) însă, marea majoritate au rămas uitați în negura timpului.

În concluzie, studiul de față, nu reprezintă decât o mică contribuție la îmbogățirea istoriografiei românești cu un nou medalion biografic al unui preot martir și erou al Revoluției de la 1848-1849 din Transilvania. Prin urmare, consider că ar fi necesar ca istoricii și cu precădere cei tineri, să-și aplece atenția și asupra biografiilor acestor preoți care au făcut posibilă, prin discursurile înflăcărâte pe care le-au ținut în cadrul comunităților, participarea populației la adunările de la Blaj din primăvara anului 1848. Tot ei, mai târziu, au luptat cu sabia în mână, sau au dat sfaturi înțelepte conducătorilor legiunilor românești de pe teritoriul Transilvaniei, mulți dintre ei îndurând umilințele și abuzurile autorităților maghiare, de multe ori plătind cu viața apartenența la idealul național.

Astfel, în încheiere, nu îmi rămâne decât să subscriu la ideea lansată de reputatul istoric clujean Gelu Neamțu care sublinia faptul că: „*pe toți cei persecutați, hăituiți sau executați în frunte cu preoți de ambele confesiuni,*

¹⁴ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, volum II, Sibiu, Tipografia W. Krafft, 1890.

¹⁵ Mircea Păcurariu, *Revoluția românească din Transilvania și Banat în anii 1848-1849. Contribuția Bisericii*, Sibiu, 1995, p. 157.

¹⁶ Pentru mai multe amănunte despre viața și activitatea preotului Ioan Bucur Pop vezi: Gelu Neamțu, *Religia română*, pp. 66-84; Idem, „Preotul Ioan Bucur Pop din Budiu de Câmpie, erou și martir la 1848-1949”, în *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu*, număr XLIV, 2005, pp. 525-537.

¹⁷ Pentru mai multe amănunte despre viața și activitatea preotului Vasile Turcu vezi: Nicolae Dumbrăvescu, „Un izvor narativ mai puțin cunoscut despre tinerii uciși în Cluj în timpul Revoluției de la 1848-1849”, în *Astra Salvensis*, an II, număr 4, 2014, pp. 40-41.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

trebuie să-i considerăm astăzi adevărați martiri ai credinței și eroi ai luptei pentru libertatea românilor”.¹⁸

¹⁸ Gelu Neamțu, *Religia română*, p. 30; Idem, „Persecuții și abuzuri împotriva unor preoți ortodocși din Transilvania în vara anului 1848”, în *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu*, număr XL, 2001, p. 290.